

موضوع	۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹ - ۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ - ۲۴ - ۲۵ - ۲۶ - ۲۷ - ۲۸ - ۲۹ - ۳۰ - ۳۱ - ۳۲ - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ - ۳۹ - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۶ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۲ - ۵۳ - ۵۴ - ۵۵ - ۵۶ - ۵۷ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۲ - ۷۳ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۷ - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰
موضوع	۱ - ۲ - ۳ - ۴ - ۵ - ۶ - ۷ - ۸ - ۹ - ۱۰ - ۱۱ - ۱۲ - ۱۳ - ۱۴ - ۱۵ - ۱۶ - ۱۷ - ۱۸ - ۱۹ - ۲۰ - ۲۱ - ۲۲ - ۲۳ - ۲۴ - ۲۵ - ۲۶ - ۲۷ - ۲۸ - ۲۹ - ۳۰ - ۳۱ - ۳۲ - ۳۳ - ۳۴ - ۳۵ - ۳۶ - ۳۷ - ۳۸ - ۳۹ - ۴۰ - ۴۱ - ۴۲ - ۴۳ - ۴۴ - ۴۵ - ۴۶ - ۴۷ - ۴۸ - ۴۹ - ۵۰ - ۵۱ - ۵۲ - ۵۳ - ۵۴ - ۵۵ - ۵۶ - ۵۷ - ۵۸ - ۵۹ - ۶۰ - ۶۱ - ۶۲ - ۶۳ - ۶۴ - ۶۵ - ۶۶ - ۶۷ - ۶۸ - ۶۹ - ۷۰ - ۷۱ - ۷۲ - ۷۳ - ۷۴ - ۷۵ - ۷۶ - ۷۷ - ۷۸ - ۷۹ - ۸۰ - ۸۱ - ۸۲ - ۸۳ - ۸۴ - ۸۵ - ۸۶ - ۸۷ - ۸۸ - ۸۹ - ۹۰ - ۹۱ - ۹۲ - ۹۳ - ۹۴ - ۹۵ - ۹۶ - ۹۷ - ۹۸ - ۹۹ - ۱۰۰

بر تولد اسپولر

تاریخ مغول در ایران

سیاست، حکومت، و فرهنگ دوره ایلخانان

مترجم

محمود میرآفتاب

پایان - القاب فرمانروایان
 مأموران دربار و عزت آن در میان

۱۳۹۷

فهرست مطالب

موضوع	صفحه
مقدمه	۱
سخنی چند درباره منابع تاریخ سیاسی:	۲
چنگیزخان - اوکئای - کیوک	
ومنکو - هلاکو - اباقا - احمد	
وارغون - گیخاتو و بایدو -	
غازان - الجایتو - ابوسعید -	
پاشیدگی قلمرو ایلخانان.	۲۳ - ۱۴۳
نظری به تاریخ حکومتهای محلی که تحت نظر و یا در کنار فرمانروایی مغولان در ایران وجود داشته‌اند:	
فارس - شبانکاره - حکومتهای جزایر خلیج فارس: هرمز و قیس -	
کرمان - هرات - لرستان بزرگ - لرستان کوچک -	
گیلان.	۱۴۴ - ۱۷۲
وضع مذهب نزد مغولان:	
دین مغول - بیماری و مرگ -	
آداب تدفین.	۱۷۳ - ۱۸۴
وضع مذهب در دوره ایلخانان:	
نجوم - نام‌گذاری.	۱۸۵ - ۲۰۲
رابطه مغولان با ادیان:	
مسیحیت - رابطه ایلخانان با مسیحیت - ارتباط ایلخانان با کشورهای مسیحی مغرب‌زمین -	
اسلام - دین یهود.	۲۰۳ - ۲۵۲
اوضاع دولت:	
فرمانروا - خاندان سلطنتی ایلخانان - انتخاب فرمانروا -	
انتخاب و بیعت - رابطه ایلخانان باقآن - القاب فرمانروایان -	
مأموران دربار و اشراف اردوی فرمانروا.	۲۵۳ - ۲۷۸
دستگاه کشوری ایران و ممالک تابعه:	
دوران قآن‌ها - عصر ایلخانان:	
وزیر ممالک - صورت اسامی وزیران ممالک - دبیرخانه دولت -	
صاحب دیوان - وضع مالی و مخارج دولت - وضع پول.	
	۲۷۹ - ۳۰۵

دست نشانده. ۳۳۵ - ۳۶۱

پذیرش و اعزام سفرا:

سفرای خارجی در ایران - اعزام

۳۶۲ - ۳۷ سفرای به خارج.
حقوق:

اصول، حقوق مغولی - جرم و

مجازات - یارغو، محاکمه و

شیوه کار محکمه - ارث -

زناشویی - موقعیت حقوقی و

اجتماعی زن. ۳۷۵ - ۳۹۷

دستگاه لشکری:

سپاه - اسلحه - شیوه نبرد -

۳۹۸ - ۴۱۹ اسیران - شکار.

سازمانهای عمومی و زندگی روزمره:

پست - مسافرت - بازرگانی -

صنعت و پیشه - منابع زیرزمینی -

علوم - خوراک - پوشاک - مسکن -

شهرسازی - زبان و خصوصیات

قومی. ۴۲۰ - ۴۵۳

فهرست الفبایی نام نویسندگانی که در

فهرست مآخذ آثار آنان آمده است.

۴۵۵ - ۴۶۱

۴۶۱ - ۴۶۴ تکمله فهرست الفبایی

۴۶۴ - ۵۰۲ فهرست مآخذ

۵۰۲ - ۵۱۳ تکمله فهرست مآخذ

۵۱۵ - ۵۲۷ فهرست نام کسان

۵۲۸ - ۵۴۸ فهرست نام جایها

فهرست اقوام و ملل و ادیان و مذاهب

۵۴۹ - ۵۵۲

وضع مالیات:

دوران قآن‌ها - عصر ایلخانان:

مأموران مالیاتی - اصلاحات

غازان - غازان و کشاورزان -

صورت درآمد مالیاتی قلمرو

ایلخانان در سال ۷۳۶ ه. ق. -

خراج - صورت خراج قلمرو

شاهان دست‌نشانده در سال ۷۳۶

ه. ق. - املاک سلطنتی و اقطاع -

پایتخت و مقر ایلخانان - نام

قصر ایلخانان - مأموران طراز

دوم دستگاه کشوری. ۳۰۶ - ۳۳۴

اداره امور ایالات:

صورت حکام و نواب ایالات

ایران در دوران فرمانروایی

مقؤلان - حکام خراسان - حکام

کرمان - حکام فارس - حکام

تبریز - حکام عراق عجم (پایتخت

آن همدان) - حکام بین‌النهرین

(عراق عرب) - حکام دیار

بکر و دیار ربیع (پایتخت آن

موصل) - کام ارمنستان -

حکام گرجستان (و مناطق مرزی

شمال) - حکام و سرداران اران

و آذربایجان (در بندر مغان و نیز

تبریز) - حکام و سرداران

آسیای صغیر - حکام و سرداران

سوریه (در هنگام تسلط بر آن

سرزمین) - وضع قلمرو شاهان

تاریخ سیاسی

چنگیز خان

در آغاز قرن هفتم هجری بر سراسر صفحات شرقی مناطقی که اسلام در آن رسوخ یافته بود، آشفتگی کامل حکمفرما گردید. پس از مرگ صلاح الدین ایوبی (۲۶ صفر ۵۸۹ هـ) دیری نپایید، که امپراطوری وی درهم شکست. جانشینان صلاح الدین از يك سو سرگرم نبردی سخت و ناگسستی با یکدیگر بودند و از سوی دیگر با سلاطین سلجوقی آسیای صغیر، که قلمرو آنان نیز دستخوش نفاق و کشاکش بود، دست و پنجه نرم می کردند. اگرچه جنگجویان صلیبی نتوانستند در مشرق زمین بر مناطق وسیعی دست یابند، اما به سبب حملات پی در پی این جنگجویان، دودستگی عمیق تر شد، و اتحادهای زودگذر میان امیران محلی برای دفع نیروهای مهاجم به وجود آمد. علاوه بر این جنگجویان صلیبی در سال ۱۲۰۴ م. قسطنطنیه را تسخیر کردند و امپراطوری روم شرقی توانست بخشی از قلمرو خود را نگاهدارد. در این موقع گرجستان سرزمینی نسبتاً مهم، اما ارمنستان صغری کشوری کم اهمیت بود.

اگرچه الناصر لدین الله خلیفه عباسی (۲۲-۵۷۵ هـ. ق) توانست برای آخرین بار به دولت خلفای پیغمبر اسلام وجهه ای بخشد، اما جانشینان وی قادر نبودند، حدود

قلمرو خود را در مقابل فرمانروایان همسایه حفظ کنند. چه در شرق قلمرو خلافت، محمد بن تکش خوارزمشاه قدرت بسیار یافت، و برای دستکاه خلافت چنان خطری شد، که می‌بایست پیوسته از وی بر حذر باشند. خوارزمشاه در این هنگام در مرزهای شرقی کشورش با شاهان قراختای و غور سرگرم نبرد بود؛ اما در آن روزگار کسی در بغداد نمی‌دانست، که این جنگها چه مدت دوام خواهد یافت؛ و نیز احتمال می‌رفت، که خوارزمشاه پس از پایان این جنگها با تمام نیرو به خلیفه عباسی الناصر حمله برد. در این موقع یعنی سال ۵۶۱۴ ق. به دربار خلیفه گزارشی رسید، که در آسیای مرکزی تموجین نامی که مغولان وی را به ریاست برگزیده و به او لقب چنگیز خان داده بودند، توانسته است سرزمین‌های قبایل گوناگون را تحت فرماندهی خود با یکدیگر متحد کند و به این ترتیب نیرویی عظیم به وجود آورد. میرخواند مورخ ایرانی که با وقایعی که می‌نگاشت، تا حدی فاصله زمانی داشت، نقل می‌کند، که خلیفه از روی ناچاری به این فرمانروا روی آورد، تا خطری را که از جانب همسایگان متوجه قلمرو خلافت بود، دفع نماید؛ اما خان مغول درخواست وی را اجابت نکرد. اکنون نمیتوان با اطمینان گفت، که آیا خلیفه خود در وارد آوردن بزرگترین ضربه تاریخ بر عالم اسلام مصمم بوده است یا نه. اما سرزدن چنین عملی از الناصر لدین الله که سخت سرگرم سیاست بود، غیر ممکن نمی‌نماید، بخصوص با توجه به اینکه هیچکس در آن هنگام از قدرت واقعی خان مغول آگاه نبود و عواقب بیداری میل‌آورا به دست‌یازی نمی‌توانست پیش‌بینی کند. چون میرخواند در ارسال این پیغام از جانب خلیفه به خان مغول تردیدی نداشته است، می‌توان گفت، که در آن عصر دیگران نیز آنرا محتمل می‌دانسته‌اند؛

۱- میرخواند ج ۲۰۰، ۲۰۵- معلوم نیست که چرا Barthold, Turk. 399 f. و F. I, I 896 اعزام سفیرانی را از جانب خلیفه به حضور چنگیز غیر ممکن می‌دانند، رک، Taeschner in EI. III 930 و Ordensrittertum (Wie S. 163, Anm. 2), S. 403.

از آن گذشته به دشواری می‌توان پذیرفت، که در قرن نهم کسی به منظور سودجویانه‌ای چنین خبری را اشاعه داده باشد.

چنگیزخان برالتون‌خان پادشاه ختای^(۱) و ایدی‌قوت پادشاه بلاد ایغور^(۲) و نیز گورخان (این عنوان کاملاً توجیه نشده است) فرمانروای قراختای و شاهان دیگر فائق آمده بود. در این موقع بجای می‌نمود که وی برای غلبه نهایی بر کوچک، فرمانروای مسیحی قبیله نایمان، نیروهای خود را جمع‌آوری نماید^۲ و به آنان فرصتی برای استراحت دهد. در این شرایط چنگیزخان صادقانه به خوارزمشاه اطلاع داد که خواهان حفظ صلح است. در این هنگام پیش‌آمدی علاوه بر تمام تصادماتی که میان دو نیرو رخ داده و

۱- جوینی ج ۲۹، ۳۲-۴۸، ص ب؛ رشیدالدین/برزین د ۶۴-۷۰، Barthold, Turk 395 ff. ۲- جوینی ج ۲۰۱، ۵۴-۴۴؛ نسوی ۱۱-۷، ۳۴، ص ب؛ ابن‌انیر ج ۱۲، ۱۲۷ ص ب؛ ابوالفرج ۴۰۰ ص ب (سال ۶۱۰ مذکور در این اثر بسیار زود است) - در مورد لشکر-کشی‌های چنگیزخان، رک، Barthold, Turk. 399 - 458.

(۱) در مورد لشکرکشی‌های چنگیزخان در چین، رک، H. Desmond Martin: The Mongol wars with Hsi Hsia (1205 - 1227) in «Journal of R. Asiatic Soc.» 1942, P. 195-228، و از همین نویسنده، The rise of Chingis Khan and his Conquest of North China, Baltimore 1950.

(۲) ایدی‌قوت = ایدی‌قوت (اعلی‌حضرت مقدس) لقب فرمانروایان با سی مهل در قرن سوم هجری بود، و ایغوریه این لقب را از آنان اقتباس کرده‌اند، رک، Hudūd al-ālam ed. Vladimir Minorsky, London 1937, P. 271, 2 (Gibb Mem. Ser., N. R. XI); Barthold, Vorl. 49; Annemarie von Gabian im «Islam» XXIX (1950), S. 43.

(۳) جوینی ج ۲، ۸۶ و محمدالراوندی، راحة الصدور (لندن ۱۹۲۱) ۱۷۴ عنوان گورخان را مادل خان‌خانان می‌دانند. Karl H. Menges در Karl A. Wittfogel und Feng Chia - Shêng: History of the Chinese Society liao (907-1125) Philadelphia 1949, P. 431. نیز همین‌طور احتمال می‌دهد،

Omelian Pritsak, Karachanidische Studien I-IV, Diss, Göttingen 1948, § 460.